

کشت انتظامی

مبثنی بر جغرافیای جرم

سرهنک ستاد علی عزیزی

معاونت تربیت و آموزش ناجا

۱۳۹۲

معاونت تربیت و آموزش ناجا - اداره کل منابع و متون درسی

عنوان: گشت انتظامی مبتنی بر جغرافیای جرم

مؤلف: سرهنگ ستاد علی عزیزی

ناشر: علامت

ویرایش: اداره کل منابع و متون درسی

طراحی جلد: سید مجتبی حسینی دولت‌آبادی

صفحه آرابی: محمد مهدوی

چاپ اول: ۱۳۹۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۸۳۳-۰۰-۹

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۵۰/۰۰۰ ریال

چاپ: چاپخانه معاونت تربیت و آموزش ناجا

نشانی: تهران، میدان ونک، مجتمع انتظامی ۱۲ فروز، دین، معاونت تربیت و آموزش، تلفن: ۸۱۸۲۱۲۵۶

سرشناسه	عزیزی، علی: ۱۳۴۲
عنوان و نام پدیدآورنده	گشت انتظامی مبتنی بر جغرافیای جرم/علی عزیزی
مشخصات نشر	تهران: علامت، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	۱۲۷ ص: مصور، جدول، نمودار
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۲۸۳۳-۰۰-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	مکان‌یابی جغرافیایی بزهکاران
موضوع	جرم و جنایات - جنبه‌های زیست‌محیطی
موضوع	گشت پلیسی
ردمندی‌کنگره	۱۳۹۲ ۵۴۳/۵ HV۸۰۷۳
ردمندی دیویی	۳۶۳/۲۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۱۴۹۴۱۱

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار	۶
مقدمه مؤلف	۸
مقدمه	۱۰
فصل اول: نقش طراحی محیط بر کاهش جرم و اثربخشی گشت‌ها	۱۳
نظریات مکانی جرایم شهری	۱۴
دیدگاه بوم‌شناسی شهری	۱۴
بوم‌شناسی تطبیقی و آسیب‌های شهری	۱۸
نظریات بوم‌شناختی جرایم شهری	۲۰
نظریه طبقه‌بندی واحدهای مسکونی	۲۱
جرم‌شناسی محیطی	۲۱
نظریه ارتباط جرم با تراکم جمعیت	۲۲
نظریه سفر مجرمانه	۲۳
نظریه طراحی در برابر جرم	۲۳
پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیط	۲۴
فضای مقاوم در برابر بزهکاری	۲۶
رویکرد انتخاب منطقی	۳۱
رویکرد فعالیت روزمره	۳۲
کانون‌های جرم‌خیز	۳۴
اموال یا اشیای در معرض بزهکاری مکرر	۳۶
شهروندان در معرض بزهکاری	۳۷
تحلیل زمانی کانون‌های جرم‌خیز	۳۷

۳۸.....	عوامل مؤثر در شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز.....
۴۷.....	سؤال‌های فصل اول.....
۴۹.....	فصل دوم: شیوه‌های پیشگیری از جرم.....
۵۱.....	احساس امنیت.....
۵۲.....	تعریف جرم.....
۵۲.....	عناصر تشکیل‌دهنده جرم.....
۵۲.....	پیشگیری از جرم از نظر قوانین موضوعه.....
۵۲.....	پیشگیری کیفری.....
۵۳.....	پیشگیری غیرکیفری.....
۵۴.....	مثلث جرم.....
۵۴.....	مجرم.....
۵۵.....	هدف قابل دسترس.....
۵۵.....	فرصت.....
۵۶.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۵۹.....	سؤال‌های فصل دوم.....
۶۱.....	فصل سوم: پلیس و انواع گشت.....
۶۲.....	تاریخچه پلیس در جهان.....
۶۴.....	دوره‌های تاریخی پلیس.....
۶۷.....	تاریخچه پلیس در ایران.....
۶۹.....	تشکیل نیروی انتظامی.....
۷۱.....	گشت‌های انتظامی.....
۷۱.....	انواع گشت از نظر مأموریت.....
۷۱.....	انواع گشت از نظر هدف.....
۷۲.....	انواع گشت از نظر شکل.....
۷۴.....	انواع گشت از نظر شیوه گشت‌زنی.....

۷۴	تاریخچه گشت دوچرخه
۷۸	محاسن و معایب انواع گشت
۸۲	رویکردهای ارزیابی گشت پلیس
۸۳	سؤال‌های فصل سوم
۸۵	فصل چهارم: اصول گشت انتظامی
۸۷	رویکردهای تعاملی گشت پلیس با شهروندان
۹۱	مدل محافظه کارانه پیشگیری از جرم
۹۱	مدل آزاد پیشگیری از جرم
۹۲	مدل تهاجمی پیشگیری
۹۲	راهبردهای پیشگیری از جرم
۹۸	عمده‌ترین وظایف و فعالیت‌های نیروهای گشت پلیس
۹۸	خروجی معیارها با سنجش میزان اثرات آن
۱۰۰	سؤال‌های فصل چهارم
۱۰۱	فصل پنجم: فنون و شیوه‌های گشت
۱۰۲	میزان دانش انتظامی در حوزه مأموریت گشت
۱۰۲	شاهدان آموزش دیده
۱۰۲	مشاهده
۱۰۵	روش‌های گشت پیشگیرانه
۱۰۵	کنترل انتظامی
۱۰۵	رفتار کنترل انتظامی
۱۰۶	نشانه‌های فعالیت مجرمانه
۱۱۷	علائم و نشانه‌های احتمال فرار مظنون
۱۲۰	تأثیر سرعت مطمئنه خودروی گشت
۱۲۱	سؤال‌های فصل پنجم
۱۲۳	منابع

پیش‌گفتار

معاونت تربیت و آموزش ناجا حسب وظایف ذاتی خود، متولی سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و هماهنگی امر آموزش در ناجاست؛ علاوه بر آن، عهده‌دار تأمین منابع آموزشی کلیه دوره‌های بدو خدمت و حل خدمت مقاطع مختلف می‌باشد.

تمامی همکاران- پایور و پیمانی- برای اخذ ترفیع و نیل به درجه بالاتر، نیازمند گذراندن آموزش‌های لازم هستند که این امر، ضرورت تهیه و تدوین منابع و متون را دوجندان می‌نماید. از این رو در سال‌های اخیر تلاش گسترده‌ای صورت گرفت تا ضمن تجدیدنظر در نیازسنجی‌های آموزشی، کارشناسان اهل قلم در حوزه‌های مأموریتی شناسایی شوند و متون آموزشی مورد نیاز را تألیف و تدوین کنند که این مهم تا حدودی عملی شده است.

کتاب حاضر، در اجرای دستورالعمل تدوین و تجدیدنظر در برنامه‌ها و متون آموزشی به شماره ۱۸/۸/۱/۲/۴۴۷۲ - ۱۳۸۸/۱۱/۲۹ برای کارکنان رسته‌های انتظامی، آگاهی، و دیگر رده‌های مأموریتی ناجا، همچنین دانشجویان سطوح کارشناسی و کارشناسی ارشد به عنوان منبع اصلی درس «گشت انتظامی مبتنی بر جغرافیای جرم» توسط جناب سرهنگ استاد علی عزیزی تألیف شده و زیر نظر اداره کل منابع و متون درسی معاونت تربیت و آموزش ناجا به چاپ رسیده است.

امید است محققان، صاحب‌نظران و مسئولان ذی‌ربط، دیدگاه‌ها و پیشنهادهای خود را برای برطرف کردن نقایص و کاستی‌های احتمالی و کامل‌تر شدن محتوای این اثر به مؤلف، گروه‌های مربوطه و اداره کل مزبور منعکس نمایند تا پس از اصلاح نهایی در اختیار رده‌های استفاده‌کننده قرار گیرد.

معاون تربیت و آموزش ناجا
سر‌تیپ دوم پاسدار دکتر سعید شکری‌پور

مقدمه مؤلف

پویش اثربخشی سازمان‌ها در پویایی و پیچیدگی‌های فزاینده محیط، مستلزم اتکا به اطلاعات متقن و دانش کاربردی است آن‌گونه که اطمینان لازم برای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری را فراهم آورد. در این خصوص مطالعه و تحقیق برای بهبود و توسعه نیروی انسانی ماهر و حرفه‌ای، به‌عنوان ابزار کارکردی، مد نظر قرار می‌گیرد. بر این اساس می‌توان اذعان کرد که پیشگیری همواره چه در زمینه درمان بیماری‌ها و بلایای طبیعی و غیرطبیعی و چه در زمینه چالش‌های اجتماعی و جرم، یک راهبرد کم‌هزینه و مؤثر بوده و هست؛ بنابراین پرداختن به مقوله گشت انتظامی به‌عنوان مهم‌ترین ابزار پیشگیری از جرم و حفظ نظم، بدون اشاره به راهبردهای پیشگیری از جرم، بررسی یک موضوع مهم، بدون پرداختن به پیشینه آن است. قطعاً باید به این باور رسیده باشیم که همگام با سرعت فناوری در جهان، تهدیدات نیز پیچیده‌تر شده‌اند؛ بنابراین تاکتیک‌ها و تکنیک‌های پلیس نیز برای مقابله با جرم باید از پویایی لازم برخوردار باشد. هدف از نگارش این کتاب که در تدوین آن از منابع مختلف داخلی و خارجی استفاده شده، پرداختن به موضوعاتی در زمینه انواع پیشگیری از جرم، چه از منظر علوم اجتماعی و چه از منظر حقوقی (با اشاره به انواع گشت‌های پیشگیری، تاریخچه، تاکتیک‌ها، محاسن و معایب هر کدام) است. در زمینه روایی مطالب از راهنمایی نخبگان و مدیران ارشد ناجا، به‌ویژه سردار سرتیپ دوم پاسدار سید علی‌اکبر میری رئیس محترم وقت دانشکده انتظامی و فرمانده یگان دانشجویی دانشگاه علوم انتظامی و امیر سرتیپ دوم بازنشسته دارایی فرمانده اسبق اینجانب و سایر نخبگان عرصه انتظامی و جنابان سرهنگ غنجی، بصیرت و

عزیزآبادی بهره‌ وافر برده‌ام؛ لذا اگر نکات مثبت این کتاب نتیجه تجارب گرانبهای اساتید و اگر نقصی بر آن مترتب است از نقصان معلومات و بضاعت اندک بنده است. امید است مطالب ارائه‌شده بتواند گوشه‌ای از نیازهای آموزشی دانش‌پژوهان در مقاطع مختلف کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد ناجا را برآورده کند.

سرهنگ ستاد علی عزیزی

مقدمه

«جرم نه تنها به قربانیان مستقیم آن صدمه وارد می‌کند؛ بلکه سایر افراد جامعه نیز از آن متضرر می‌شوند. علاوه بر احساس ناامنی که برای سایر افراد جامعه از مشاهده وقوع جرایم حاصل می‌شود، صدمات مستقیم‌تری نیز به آنها وارد می‌شود؛ برای مثال گفته می‌شود که هرگاه سرقت از مغازه‌ها صورت نمی‌گرفت، کالاهای آنها تا میزان پنج درصد پایین‌تر از قیمت‌های فعلی به مشتریان عرضه می‌شد. همین‌طور هرگاه شرکت‌های بیمه ملزم به پرداخت خسارت به قربانیان جرایم مالی نمی‌شدند، حق بیمه دریافتی آنها از بیمه‌گران بسیار کمتر از آن چیزی بود که در حال حاضر دریافت می‌کنند» (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۶: ۱۲۰).

در حال حاضر دو مدل اصلی برای پیشگیری از جرم وجود دارد: مدل اول پیشگیری اجتماعی یا اصلاحی است و مدل دوم پیشگیری کیفری است؛ با این تفاوت که در پیشگیری کیفری با پیش‌بینی مجازات‌های سرکوبگرانه سعی در کاهش میزان جرایم می‌شود؛ در حالی که در پیشگیری اجتماعی تلاش می‌شود که با انجام برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، رفاهی و نظایر آنها و درمان نارسایی‌های اجتماعی و ارتقای ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی، شرایط یک منطقه بهبود یافته و این روند به کاهش میزان جرم بینجامد.

در دهه ۸۰ برنامه‌های پیشگیری از جرم در فرانسه معطوف به پیشگیری اجتماعی بود و در حال حاضر در بخش‌هایی از استرالیا و کانادا نیز این نوع پیشگیری در اولویت قرار گرفته است. در این نوع پیشگیری نقش عمده را مقامات و انجمن‌های محلی و شهرداری‌ها بر عهده دارند و نقش پلیس تنها یک نقش حمایتی است. کلی‌گرایی بیش از حد این مدل و وجود این احتمال که با وجود خرج مبالغ گزاف

برای انجام اقدامات پیشگیرانه اجتماعی ممکن است نتیجه مورد نظر در کاهش جرم حاصل نیاید، نظرات را به مدل دیگری از پیشگیری که به پیشگیری وضعی موسوم شده، معطوف کرده است. این طرح که اصالتاً طرحی انگلیسی است بیشتر در آمریکا، هلند و کشورهای اسکاندیناوی مورد حمایت قرار دارد و برخلاف دو مدل اول «بزه دیده مدار» است و نه «بزه کار مدار»؛ یعنی بیشتر به قربانیان جرم توجه دارد و درصدد آن است که با کاستن از موفقیت و امکان ارتکاب جرم توسط مجرم، کاری کند که قربانیان بالقوه، کمتر در معرض رفتار مجرمانه یا ضد اجتماعی قرار گیرند. این گونه اقدامات در واقع مکمل کار پلیس است و برخلاف پیشگیری اجتماعی، پلیس نقش فرعی نداشته و می تواند نقش مهمی را مثلاً در آموزش و سازماندهی یک محله یا مغازه داران شاغل در یک مجتمع تجاری برای نظارت بر محل زندگی یا کسب و کار خود بر عهده داشته باشد. این مدل از پیشگیری برخلاف پیشگیری کیفری، مثل واکسن در جلوگیری از شیوع بیماری عمل می کند؛ بدین ترتیب می توان تعریف زیر را برای آن ارائه نمود:

پیش بینی، شناخت و ارزیابی خطر جرم و انجام اقداماتی است برای برطرف کردن یا کاهش آنکه گاهی از این روند به عنوان مدیریت کردن خطر جرم یاد می شود. این مدیریت مشتمل بر موارد زیر است:

- ۱- از بین بردن کامل برخی از خطرات؛
- ۲- تقلیل برخی از خطرات با کاستن از دامنه خسارات وارده؛
- ۳- تقلیل برخی از خطرات با انجام اقدامات تأمینی مانند نصب دوربین های مدار بسته و استفاده از سیستم های ایمن ساز حفاظتی یا افزایش تعداد افراد پلیس و نظایر آنها جهت ترساندن و بازداشتن مجرمان بالقوه از ارتکاب جرم؛
- ۴- کاهش برخی از خطرات با استفاده از تمهیداتی مانند بیمه و نظایر آن؛
- ۵- پذیرفتن برخی از خطرات که اجتناب ناپذیر بوده یا رفع آنها متضمن صرف هزینه های زیاد است (همان: ۲۵-۱۲۱).

در این کتاب سعی شده تا راهبردها و فنون و روش‌های پلیس در پیش‌بینی و پیشگیری و برخورد با جرایم، با شیوه‌ای متفاوت و با بهره‌گیری از منابع و متون موجود در کشور و جهان بررسی و مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد؛ زیرا ما در محیط بین‌المللی و ملی، با پویایی پدیده‌ها مواجه هستیم و نمی‌توانیم به شیوه‌های سنتی و با تکیه بر منابع آموزشی مربوط به چندین سال قبل پایبند باشیم و از سوی دیگر باید به این بارز برسیم که تولید امنیت، محصول مشترک جامعه و پلیس است. هیچ نیروی انتظامی و امنیتی در دنیا با هر امکانات و استعدادی، نمی‌تواند بدون همدلی، مشارکت و همراهی جامعه مدعی برقراری امنیت باشد؛ بنابراین ایده پلیس جامعه‌محور در اروپا و آمریکا و اخیراً در کشور ما، می‌تواند پاسخی درخور به این باور باشد.